

Пенсионното осигуряване в Европа

В ЛАТВИЯ ПЕНСИИТЕ ПОД 152 ЕВРО СЕ ИНДЕКСИРАТ С ИНДЕКСА НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ ЦЕНИ И НА ЗАПЛАТИТЕ

Какво е мнението на пенсионерите? Как те са оценили своето положение и нивото на сигурност, получено от пенсиите? Тяхното отношение и днес все още е негативно. Резултати от проучване, проведено от експерти от Латвийския университет и представители на Федерацията на латвийските пенсионери през 2000 г., показват, че повече от 90 на сто от запитаните не получават достатъчно средства от социалното осигуряване и са принудени да разчитат на помощ от други източници.

Стартирайки през 1991 г., системата за социална защита в Латвия постоянно се адаптира към нови процеси и условия в икономиката и социалния живот, свързани с прехода от централизирана планова икономика към пазарна. Социалното осигуряване заедно със социалното подпомагане и универсалната система за държавно подпомагане се очертаха като най-подходящите методи за организиране на социалната защита в Латвия. Година по-късно може да се каже, че реформите в тази област са почти завършени, като в същото време е ясно, че социалноосигурителната система се нуждае от бъдещи подобрения.

латвийски лата (102 евро) през 2001 г.

Коефициентът за изчисляването на пенсиите за старост е сравнително стабилен и е приблизително 40% от средния осигурителен доход (в страната). 47% от отпуснатите пенсии за старост през 2001 г. са с минимален размер. Това показва изключителната важност на мрежата за социална защита, спомената преди това.

Схемата на обезщетенията за безработица е въведена през 1992 г. с цел да осигури социална защита за хора, които са загубили работата си по време на икономическата криза в началото на 90-те години.

През 1996 г. тази система е реформирана съгласно принципите на социалното осигуряване и нови-

мощи за квалификационни курсове и се заплащат част от транспортните и режийните им разходи за времето, в което те участват в тях.

□ Безработните лица получават поне минимална заплата, докато са ангажирани в платени програми за временна заетост.

□ Безработните лица, които получават обезщетение за безработица, имат стимули да приемат краткосрочни трудови договори и да запазят правото си да получават обезщетения, ако договорите им не бъдат продължени.

Социалното осигуряване срещу професионалните болести и инциденти е напълно нов клон на социалното осигуряване, въведен през 1997 г.

Новият закон за задължително социално осигуряване за професионални заболявания и злополуки е при-

ложен за лица, които са били осигурявани съгласно условията на новия закон и които са страдали от професионално заболяване или са претърпели трудова злополука след началото на 1997 г. Преди това работниците са имали право да получат компенсация от техния работодател в случай на професионално заболяване или злополука по реда на гражданското законода-

ния работодател в случай на професионално заболяване или злополука по реда на гражданското законода-

телство и съгласно мерките, одобрени от Министерски съвет.

Фактът, че работодателите са били включени все още в осигуряването на защита в случай на професионално заболяване или злополука, е бил основа за надигане на социални проблеми във времето на икономическия преход. Много хора, които са имали право на обезщетения, не са ги получавали, защото техният бивш работодател е фалирал или просто е изчезнал. С цел да се реши проблемът в бъдеще и за да се осигури адекватна социална защита, е взето решение да се създаде гаранционен фонд за тези случаи. Той е започнал работа от 01.01.2003 г. Финансовият ресурс се акумулира постепенно, за да покрие разходите, необходими за задоволяването на претенциите на работници, които са работили в компании, които вече са в несъстоятелност.

ИЛЕАНА СТОЯНОВА

КРАТКА ИСТОРИЯ НА ПЕНСИОННОТО ОСИГУРЯВАНЕ

Първият опит за реформиране на пенсионната система в Латвия, наследена от периода „СССР“, бе приет през 1990 г. Законът влиза в сила от 01.01.1991 г. Всъщност той е базиран на същата социалистическа система, изградена на принципа *pay as you go* (разходопокривния принцип), и по същество е бил дори по-щедър от стария закон. Законът обещава прекалено високо равнище на пенсиите и по тази причина е бил широко подкрепен от различните социални групи. В него съществува баланс между равнището на пенсиите и финансовите възможности (стабилността) на бюджета. Това всъщност е доста слаба страна. Законът не се е придържал към изискванията на демографската ситуация и новите икономически процеси, характерни за периода на преход. През 1993 г. вече става ясно, че заради финансовите ограничения е невъзможно да бъдат спазени обещанията, които са дадени на пенсионерите.

С цел да бъдат съкратени разходите изпълнението на закона е преустановено и от 01.11.1993 г. са въведени временни правила за изчисляването на пенсиите. Всъщност това означава въвеждане на пенсии, еднакви за всички. Общата сума на пенсията се калкулира от базовия период, еднаква за всички, и малка допълнителна пенсия, зависеща от стажа на всеки пенсионер. Продължителността на стажа (респективно периодът на осигуряване) е имал много малко влияние върху сумата, получавана като пенсия. И, естествено, тази система е оценена като несправедлива. Всеки, който е работил дълъг период преди 1991 г., е очаквал да има своя принос към развитието на страната (дори ако страната не съществува повече). Въпреки това първият закон за държавните пенсии, приет в Латвия, сега се квалифицира като поредния лош опит, който обаче е много важен и показателен при по-нататъшното развитие на пенсионната система. Това е първоначалният опит на латвийските социалноосигурителни специалисти за въвеждане на правна рамка и ф и н а н с о в и прогнози в тази сфера. Важността на това да се правят правилни дългосрочни разчети се доказва напълно ясно.

Следващият етап от пенсионната реформа стартира през 1995 г., когато е решено да се въведе тристъпкова пенсионна система. До 1998 г. и трите стъпки на пенсионната система са вече действащи. Преходните правила, включени в закона за държавните пенсии, са въведени с цел да се изчисли натрупаният пенсионен капитал за хора, които се пенсионират по време на преходния период и които до 1996 г. са акумулирали нищожен пенсионен капитал в техните индивидуални пенсионни сметки.

Следващият етап от пенсионната реформа стартира през 1995 г., когато е решено да се въведе тристъпкова пенсионна система.

До 1998 г. и трите стъпки на пенсионната система са вече действащи.

Преходните правила, включени в закона за държавните пенсии, са въведени с цел да се изчисли натрупаният пенсионен капитал за хора, които се пенсионират по време на преходния период и които до 1996 г. са акумулирали нищожен пенсионен капитал в техните индивидуални пенсионни сметки.

Преходните правила са силно критикувани от неправителствените организации, политическите партии и пенсионерите. Законът е изменен 9 пъти до 1996 г. Промените са предимно в преходните правила, а не в основните идеологически принципи. Основните идеи на поправките в правната рамка са: първо, да се ограничи огромната разлика между големите и малките пенсии, и второ, да осигури по-голяма сигурност на хората, чиито пенсии са били изчислени по преходните правила и са били доста ниски. С цел тези правила да станат по-приемливи от 1997 г. мерките за социална защита са включени постепенно в закона. Тези мерки също са предназначени да изгладят разликата между ниските и високите пенсии.

(152 евро), се индексират с индекса на потребителските цени и индекса на заплатите. Пенсии от 91 до 150 латвийски лата се индексират с индекса на потребителските цени.

□ Размерът на минималната пенсия се определя съгласно продължителността на трудовия стаж:

- от 10 до 20 години - 33 латвийски лата (56 евро);
- от 21 до 30 години - 39 латвийски лата (66 евро);
- 31 години и повече - 45 латвийски лата (76 евро).

Поправките, изискващи допълнителни финансови ресурси, се балансира от мерките, ограничаващи индексацията на високите пенсии.

Промените, приети преди парламентарните избори през 1998 г., правят Закона за държавните пенсии по-справедлив за хората, които са получавали пенсии, изчислени преди 1996 г., и не са могли да се възползват от възможностите, дадени от новия закон.

Според промените „старите“ пенсионери, които са работили три години след 1996 г., можеха да кандидатстват за преизчисляване на пенсията съгласно правилата на новия Закон за държавните пенсии. Хората, които са имали и висок размер на осигурителния доход през периода 1996-1999 г. и са искали преизчисление на пенсията съгласно новия закон, са получили пенсии значително по-високи от старите.

Индексът, въведен през май 1998 г., за пенсиите, отпуснати преди 1996 г., е значително по-висок от индекса, прилаган за новоотпуснатите пенсии. Това не е било съобразено с ръста на инфлацията. В резултат разходите за пенсионни плащания се увеличават значително. Скоро след изборите бюджетният дефицит принуждава правителството да предложи на парламента да отреже разходите, като въведе отново предишния статус и наложи няколко ограничения, например ограничение на правото работещи пенсионери да получават пълния размер на пенсията. Към 1 септември 2002 г. в страната е имало дефицит в размер на 3,4 млн. латвийски лата.

Друг проблем е размерът на пенсиите. Средният размер на пенсията се увеличава - от 46,30 латвийски лата (78 евро) през 1997 г. до 60,50

ят закон за осигуряване при безработица влиза в сила.

Размерът на обезщетенията зависи от размера на вноските, направени за социално осигуряване (с лимитиран максимален размер) и продължителността на осигурителния стаж. Лица, които имат осигурителен стаж поне една година и които са плащали своите вноски поне девет месеца през последните 12, преди да станат безработни, имат право да получават обезщетения за безработица. Законът е приет в края на 1999 г. и влиза в сила от началото на 2000 г. Основният принцип на системата според закона е да се създадат стимули за безработните да се върнат към пазара на труда възможно най-бързо и да се ограничи доброволното напускане на работни места.

Принципите са следните:

- Обезщетението за безработица се плаща в продължение на девет месеца и размерът му се ограничава постепенно, ако се плаща повече от три месеца. Плащането на обезщетението се преустановява за два месеца, ако лицето, регистрирало се като кандидат за обезщетение, е напуснало своята работа доброволно.
- Безработните лица получават по-

КАКВО СЕ ПРОМЕНЯ?

- Средният осигурителен доход в страната се използва за изчисляване на пенсията, ако човекът има стаж повече от 30 години и неговата индивидуална средна заплата през 1996-1999 г. е била много ниска или той не е работил в споменатия период.
- Правилата за индексирани на пенсиите са приложими само за малките пенсии до 1998 г. Само пенсиите на лицата, които получават по-малко от 150 латвийски лата (253 евро), се индексират.
- От 01.10.2002 г. пенсии, помалки от 90 латвийски лата